

Kuruluşunun 19. Yılında AK Parti ve Siyasal Kimlik Analizi

AK Parti'nin üst üste 19 yıldır katıldığı bütün seçimleri kazanması daha birçok sebeple birlikte partinin iktidarları süresince karşılaştığı sorunları toplumsal beklentilere uygun olarak çözmesiyle açıklanabilir. Bu durum aradan 19 yıl geçmesine rağmen partinin en önemli güç kaynağıdır.

Vedat **Bilgin**
profvedatbilgin@gmail.com

Bir partinin kuruluşunun üzerinden geçen 19 yıl, onu değerlendirmek için kısa bir süre sayılabilir fakat Türkiye'de siyasi hayatın askeri darbelerle sık sık kesintiye uğradığı, en eski parti olan CHP'nin bile 12 Eylül darbesinden sonra kapatıldığı düşünülürse, bu sürenin üzerinde konuşmak için kısa sayılmayacak bir zaman olduğu kabul edilecektir.

Burada AK Parti açısından daha önemli bir husus ise kurulmasından hemen sonra katıldığı ilk seçimde tek başına iktidara gelmesi ve bu süre içinde yapılan bütün seçimleri kazanması, bazılarında oyların yarısından fazlasını alarak

bu iktidarı sürdürmekte olmasıdır. Bu neden böyledir? Bunu ve daha birçok soruyu objektif bir şekilde cevaplandırmak için siyaset sosyolojisinin analiz araçlarıyla meseleye yaklaşmak gerekmektedir.

Siyaset sosyolojisi açısından meseleye bakmak, partinin ideolojik ve politik konumunu, toplumsal ittifaklarını veya toplumsal olarak hangi temellere dayandığını, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerde nerede durduğunu ön plana çıkaracaktır. Bu sorulara cevap vermek bir partinin siyasal kimliğinin analizi bakımından sadece gerekli değil, zorunludur.

Siyasal partilerin kuruluş ya da ortaya çıkış süreçlerine bakıldığında partiler ve toplumsal

temsiliyet açısından sıkı bir bağ olduğu görülecektir. Partiler, esas olarak modernleşme sürecinde farklılaşmış toplumsal yapılarda ideolojik/politik ya da zümresel ve sınıfsal esaslarda temellenen talepleri ideolojik ya da siyasal programlar halinde temsil eden örgütlenmeler olarak tarih sahnesine çıkmışlardır.

Modernleşme sürecinin toplumsal değişme dinamikleri modern öncesi homojen yapıları farklılaştırıp çoğullaştırıp yenileştirdikçe devlet içinde örgütlenmiş gruplarla, onların dayandığı toplumsal zümreler arasındaki uyum/ittifak yeni toplumsal taleplerle sarsılmaya başlamaktadır. Geleneksel devletle onun dayandığı zümreler düzenini sarsan gelişmeler toplumsal farklılaşmaların ürettiği yeni sosyal gruplaşmaların eseri- dir ki, bu yeni toplumsal güçlerin devlete yönelik talepleri bir anlamda demokratikleşme sürecinin de başlamasına sebep olacaktır. Bu bakımdan, her zaman için partilerin kimliğinin oluşumunda ortaya çıkılan kuruluş sürecinin şartlarının, konjonktürün etkisi önemlidir. Fakat siyasal süreci konjonktüre indirgeyerek açıklamak yeterli olmayacaktır.

Türkiye’de Siyaset ve Partiler

Bu çalışmanın sınırlılığını da göz önünde bulundurarak bir siyasal tariheye girmek yerine Türkiye’de siyaset kurumunun yapısal bazı özelliklerini belirleyerek oradan partilerin konumunu ve bu aşamada AK Parti’nin yerini tespit etmek daha doğru olacaktır.

Türkiye’de siyaset sürecinin merkezinde devlet bulunmaktadır; bunun muhtelif sebeplerinden bahsedilebilir fakat en önemlisi “bürokratik merkezîyetçi bir imparatorluk geleneğine” dayanan bir siyasal kültürdür. Bu siyasal kültürün, 19’uncu yüzyılda, özellikle “1838 ve 1839 reformları” diye adlandırılan aslında imparatorluğu tasfiye sürecini ifade eden bu olaylardan sonra, büyük

bir değişim geçirmiş olmasına rağmen devlet ve toplum ilişkilerinde devletin konumu başatır. Bunun en önemli neticesi devlet üzerinde örgütlenmiş olan kadroların, toplumsal talepleri dikkate almak yerine kendi ideolojik önceliklerine göre ortaya koydukları yönetim anlayışıdır.

Kısaca belirleyici iki faktör söz konusudur: Birincisi devlet içinde örgütlü beşeri bir grup, ikincisi bir anlayış bir dünya görüşünün ürettiği güç unsuru olarak ideolojidir ki bunun giderek bir zihniyet biçimine dayandığını söylemek lazımdır. Burada devlet içinde örgütlenmiş iki toplumsal zümrenin ön plana çıktığı görülmektedir: İlki, devletin idari ve dış ilişkilerini yöneten kalemiye ve hariciye zümresi yani bürokrasi, diğeri ise seyfiye yani askeri zümredir.

Burada siyaseti belirleyen uzun dönemde etkili olan hala yansımaları farklılaşarak günümüze ulaşan diğer bir olay olan ideolojik anlayışın yani Batılılaşma ideolojisinin, bir siyaset etme biçimi olarak üzerinde durmak gerekir. Şimdilik şu tespiti yapmakla yetinelim; Türk siyasi hayatında partilerin konumunu belirleyen devletle olan ilişkileri, onu belirleyen de bürokratik örgütlenme ve devletin adeta resmi ideolojisi olan Batılılaşma program ve anlayışına bakış açıları olacaktır. Bu siyasal çerçeve 19’uncu yüzyıldan Cumhuriyet dönemine intikal edecek etkileri süren bir yapı oluşturmuştur.

İmparatorluk sonrası dönemde sivil inisiyatifle, milli egemenlik anlayışıyla yürütülen Milli Mücadele gibi anti-emperyalist bir savaş sorası kurulan yeni devlet biçiminin, giderek iki değişim yaşadığı tespit edilmelidir. Bu değişimlerden biri Batılılaşma ideolojisinin yeniden devlet düzeyinde benimsenmesi diğeri ise tek-partili rejimin kurulmasıdır.

Burada Batılılaşma ideolojisi ile tek parti rejimi arasında birbirini besleyen bir ilişkinin varlığını görmek gerekir. Cumhuriyet halktan

uzaklaştıkça tek parti rejimine yönelmiş, bu rejim yerleştikten sonra da devlet eliyle halkın başta kültür olmak üzere bütün sivil alanları değiştirilmeye; zorunlu kültür değişimleri diye ifade edilen bir prosese tabi tutulmuştur. Bunun tersi de doğrudur; devlet içinde güç sahibi bürokratik kadrolar kendi iktidar alanlarını tahkim etmek istedikçe, halka karşı Batılılaşma reformları adı altında yerli kültürel hayatı tasfiye etmeye yönelmişler, buradan giderek bir baskı rejimi olarak tek partili düzeni kurumsal hale getirmişlerdir de denilebilir.

Burada altı çizilmesi gereken, Türkiye’de siyasal partilerin konumlarını da belirleyecek olan ilk husus olarak, Batılılaşma ya da yerli kültürü tasfiye etmeye dönük tek parti geleneğinin siyasal anlayışı ve buna karşı bir tavır geliştiren karşı siyasal anlayışlar arasındaki çelişkidir. Bu çelişki Türk siyasal hayatında temel bir farklılaşma eksenini oluşturmuştur.

İkinci husus ise Türkiye’nin 1970’lere doğru yaşamaya başladığı ve 1980’lerden sonra giderek ivme kazanan toplumsal değişmeler etkisiyle tarımsal toplum yapısından uzaklaşmaya kentsele fonksiyonların belirleyici olduğu yeni bir toplumsal sürece yönelmesidir. Bu sürecin üç neticesinden bahsetmek mümkündür: Bir, toplumun tarımsal yapıdan endüstriyel yapıya dönüşümü; iki, köylü toplumsal örgütlenmeden kentli/metropollü bir yapıya dönüşümü; üç, toplumsal yapının modern öncesi kapalı/homojen toplumsal tabakalar düzeninden uzaklaşarak açık toplum ve sınıflaşma sürecine girilmesidir.

Türkiye’de siyasal partilerin kuruluşları ve siyasal konumlanmaları, devlet karşısında nerede durdukları toplumsal, kültürel/siyasal bölünmeler bakımından dayandıkları temelleri anlamak bakımından iki hususu temel değişken olarak ele almanın oldukça fonksiyonel olduğu kabul edilmelidir. Başka bir ifadeyle toplumun kültürel tarihsel kimliğini tasfiye

Türk siyasal hayatında AK Parti’nin ortaya koyduğu değişimlerden biri de dış politikada Türkiye’nin bağımsızlıkçı bir siyaseti uygulayacak hale gelmesidir. Bunda savunma sanayinin, teknik alt yapının rolü elbette fakat esas olan bağımsızlıkçı siyasetin bir bölgesel güç olma iradesini ortaya koymuş olmasıdır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 75. Yıl Cumhuriyet Anfi Tiyatro ve Kültür Merkezi'nde düzenlenen AK Parti 19. Kuruluş Yılı Dönümü programına katıldı. (13 Ağustos 2020)

etmeye dönük Batılılaşma ideolojisine dayanan programlar ve uygulamalar birinci değişkeni oluştururken; ikinci bir değişken olarak toplumsal yapı değişimlerinin ortaya çıkardığı yeni sivil toplumsal gruplar, sınıflaşma sürecinin neticeleri, kentleşme dinamiğinin meydana getirdiği yeni toplumsallıkları görülmektedir. Bunların belli, bir modernleşme/kalkınma siyasetiyle ilgili olduğu açıktır.

Türkiye'nin çok partili siyasal hayata geçerken genel bir çerçeve olarak siyasi partilerin farklılaşmasını bu iki parametrenin belirlediği ekseninde değerlendirmek mümkündür. CHP'den sonra kurularak iktidara gelen DP kurucu kadroları, CHP'den gelmesine rağmen halkın kültürünü tasfiye, diğer anlamda kendi kendine kolonyalizm uygulaması anlamındaki yerli kültürü zorla değiştirme karşısında, özgürlüğü yani kültürün kendi dinamikleri içinde diğer toplumsal gelişmelerle etkileşim halinde serbest değişimini anlayış olarak sahiplenmişlerdir. Modernleşme meselesini esas itibarıyla kalkınma odaklı bir ekonomik sosyal politika olarak benimsemiş oldukları görülmektedir.

AK Parti'nin Türk Siyasal Hayatındaki Konumu

Türk siyasal hayatında yer alan partilerin sağ/sol eksenlerinde belirlenmesinin oldukça problemli olduğunu en başta ifade etmek gerekir. Kendisini solcu olarak tanımlayan partilerin hem ideolojik bakımdan hem teorik olarak sol partilerin dayandıklarını, sınıfsal temellere uzak olduklarından bu tür nitelemelerin toplumsal organik bir temeli bulunmadığını, sol/sağ ayrımının sadece gündelik hayatta

alışkanlık haline geldiği için kullanılageldiğini hatırlatmakta fayda var. Partileri analiz ederken bu ayırım önem kazanacaktır.

Bu bakımdan AK Parti'nin sağ/sol ekseninde değil, organik bir bağ olmasa da siyasi gelenek olarak Menderes-Özal-Erdoğan çizgisi diye ifade edilen gelenek içinde demokrasi, sivil topluma dayalı kalkınma yaklaşımını yansıtan yenilikçilik ve yerlilik ekseninde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

Türk siyasal hayatında AK Parti'nin ortaya çıktığı konjoktüre bakıldığında siyasal tablo kısaca şöyle özetlenebilir:

- 1) Türkiye'de askeri darbeler geleneğini oluşturan militarist siyasal sistem politik hayata egemen durumdadır. MGK başta olmak üzere bütün devlet kurumları 27 Mayıs darbesinden bu tarafa militarist hegemonyaya göre işlemekle kalmayıp, onun anayasal felsefesiyle meşrulaştırılmaktadırlar.

Demokratikleşme kapsamında kurulduğu günden bu tarafa seçilmiş hükümetleri, dolayısıyla Meclis'in iradesini kontrol altına alan, siyasette "vesayet" diye ifade edilen bir ilişki biçimine dönüşen MGK'nın işleyişindeki militarist yaklaşım değiştirilmiştir. MGK artık sivil siyasete ve millet iradesine tabi bir hale getirilmiş bulunmaktadır.

- 2) 12 Eylül rejimi bu militarist düzenleme içinde bilhassa ABD'nin dış politikaya dönük taleplerini karşılayarak, Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra hükümetlerin attığı kısmi bağımsızlık adımlarını geri çevirerek militarizmin dış dayanaklarını daha açık hale getirmiş bulunmaktadır.
- 3) Özal'ın ekonomik ve sosyal politikaları sonucu canlanmaya başlayan küçük/orta ölçekli endüstrilerin gelişmesi bir taraftan modernleşme/kalkınma anlayışını Batılılaşma anlayışından çıkarırken bir taraftan da hızlı kentleşme sonucu başta İstanbul olmak üzere metropolleşmenin meydana geldiği yeni bir durum, yani kır/kent dengesinin değişmesi sonucu yeni toplumsal hareketlilik yaşanmaktadır.
- 4) Kırsal toplumun kültürel varlığının kent varoşlarından çıkıp, eğitime, ticarete, ilk adımda küçük sanayiden başlayarak orta ölçekli girişimlere doğru harekete geçmesi, Türkiye'nin üzerini kalın bir örtü gibi kapatmış anti demokratik militarist rejimin yetersizliğini ortaya çıkarmaya başlamıştı.
- 5) Artık kentlerin egemen olduğu, Batılılaşma ideolojisinin esas taşıyıcısı olan bürokrasinin belirleyici olduğu sosyal yapı değişmeye başlayıp, kentli insanların, bireyselleşmenin, ortaya çıkan yeni muhafazakar eğilimlerin sivil toplumun taleplerinin yükseldiği bu süreçte 28 Şubat müdahalesi sadece militarizmin eski düzenin değişmesine karşı bir tepki değil aynı zamanda Sovyet sonrası uluslararası düzende Türkiye'nin bağımlılık ilişkilerini yeniden düzenlemek isteyen Batı sisteminin taleplerini karşılamaya dönük bir müdahaledir.

Bu bağlamda yaşananları yeniden hatırlatmaya, Refah-Yol koalisyonunu yıkılmaya götüren süreci ve daha sonra seçimlerle kurulan

üçlü koalisyonun karşılaştıkları sorunları, 2001 krizinde yaşananları anlatmaya gerek yoktur sanırım. AK Parti'nin ortaya çıktığı bu süreçte, devlet düzeni militarist ideolojinin hükümlerindedir, siyasi partiler ve siyasal ideolojiler egemen ideoloji karşısında zayıf, bürokrasi ise bütün siyasal karar süreçlerinde seçilmiş milletvekillerinden yani parlamentodan daha etkin bir konumdadır.

Ekonomi az gelişmiş diye kategorize edilen bir konumdan bir türlü kurtulamamakta; Dünya Bankası, AB Gümrük Birliği, IMF, DTÖ gibi uluslararası sistemin kurumları tarafından tasallut altındadır. Uluslararası ilişkilerde NATO, Avrupa Konseyi, AB gibi yapılar içinde adeta onların çıkarlarıyla ve talepleriyle sınırlı bir hareket alanı söz konusudur.

AK Parti'nin Vizyonu

Bu hususlar dikkate alındığında AK Parti'nin politik vizyonunu belirleyen ilkeleri şöyle tespit etmek mümkündür. Ülkenin birinci meselesi demokratikleşmedir; halkın talepleriyle bütünleşmeyen siyaset başarısız olmaya mahkumdur. Demokratikleşme en geniş anlamıyla devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin toplumdaki devlete, bireyden topluma doğru düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır; bu bakımdan demokratikleşme programında daha sonra birçok reform paketiyle uygulamaya sokulacak demokratikleşme adımlarında, devlet karşısında bireyin özgürlük alanını genişletecek düzenlemeler, yasakların tasfiye edilmesiyle at başı giden bir dizi reform yapılacaktır.

İkinci büyük mesele kalkınmadır. Türkiye 2001 krizinden sonra yaklaşık 300 milyar dolara yaklaşan bir Gayri Safi Milli Hasyaya sahiptir, fert başına düşen gelir ise 3 bin dolar civarındadır. Ülkenin temel endüstrileri kurmasında karşılaşılan zorluklara rağmen belli bir seviyeye gelinmiş fakat henüz gerçek anlamda bir sanayi ülkesi olmaktan hala uzak

bulunmaktadır. Bu bakımdan AK Parti ilk döneminden itibaren küçük ve orta ölçekli sanayilerin geliştirilmesinde konjonktürün imkanlarını da iyi değerlendirerek ciddi bir sanayileşme hamlesini gerçekleştirmiş bulunmaktadır. Öyle ki 2008'de yaşanan global krize rağmen ekonomi hızla toparlanıp büyümesini sürdürmeye devam etmiştir.

AK Parti'nin politik bakış açısının en önemli unsurlarından biri dünya sisteminin adil olmayan haksızlıklarla dolu işleyişine karşı, mazlum milletlerin hakkını gözetilen duruşudur. Partinin Genel Başkanı olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın artık dünya politik literatürüne girmiş olan "Dünya beşten büyüktür" sözü ile yaptığı yeni bir uluslararası düzen çağrısı da bu duruşun göstergesidir.

Değişim Politikası

AK Parti tam anlamıyla bir değişim politikası ortaya koymuştur. İlk olarak demokratikleşme reformlarından bahsetmek gerekirse, öncelikle bireysel özgürlüklerin alanının genişlemesi, bireysel tercihlere yaşama tarzına dair devletin müdahale etmesini önleyen düzenlemelerden bahsetmek lazımdır.

Demokratikleşme kapsamında yapılan kurumsal yapı değişimi ise tarihsel bir nitelik taşımaktadır. Kurulduğu günden bu tarafa seçilmiş hükümetleri, dolayısıyla Meclis'in iradesini kontrol altına alan, siyasette "vesayet" diye ifade edilen bir ilişki biçimine dönüşen MGK'nın işleyişindeki militarist yaklaşım değiştirilmiştir. MGK artık sivil siyasete ve millet iradesine tabi bir hale getirilmiş bulunmaktadır.

Militarizmin bu en önemli mekanizmasının değişiminin çeşitli sonuçları beraberinde getirmiştir. Batı, NATO ve benzeri savunma iş birliği ilişkileri içinde elde ettiği MGK üzerinden sivil siyaseti baskı altına alma, kontrol etme

AK Parti'nin politik bakış açısının en önemli unsurlarından biri dünya sisteminin adil olmayan haksızlıklarla dolu işleyişine karşı, mazlum milletlerin hakkını gözetilen duruşudur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın artık dünya politik literatürüne girmiş olan "Dünya beşten büyüktür" sözü ile yaptığı yeni bir uluslararası düzen çağrısı da bu duruşun göstergesidir.

gücünü kaybetmiştir. Bu durum, Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)'nün darbe girişiminin de sebeplerinden sayılabilir. Bu illegal yapının, Batı sisteminin istihbarat vasıtalarının uzantısı olarak çalıştığı dikkate alınır, demokratikleşme süreciyle Batı sisteminin çıkarları arasındaki çelişkinin derinliği daha kolay görülecektir.

AK Parti'nin ekonomik ve sosyal politikalarını Türkiye'nin değişimini hızlandıran etkisini anlamak için üç alandaki değişimlere bakmak yeterli olabilir: Bunlardan ilki ekonomi alanındaki gelişmelerdir; Türkiye'nin üretim gücünün artmasıdır. Türkiye, hızlı bir biçimde tarımsal bir toplumdaki endüstriyel bir toplum yapısına giderken en küçük illerinin bile ihracatla tanıştığı ihracat yaptığı bir değişim yaşamaktadır. Toplam ihracatının 2019'da 180 milyar dolara ulaşması, yaklaşık 40 milyar dolarlık turizm geliri üretmesi ekonominin nasıl bir ivme kazandığını ortaya koymaya yeterli olsa gerektir. Bir ara ekonomik büyüklük bakımından dünyanın 15 ülkesi arasında bulunan Türkiye'nin yaşanan bölgesel gelişmeler sonrası küresel güç merkezlerinin sistematik saldırılarıyla gerilese de G20 içinde satın alma paritesine göre 13'üncü ülke konumunda olması çok önemlidir.

Türkiye'nin sürekli büyüyen yılda ortalama 1 milyon civarında istihdam üreten ekonomik politikası, tarımsal toplumun sanayiye dönüşüm aşamasında yeni meslekler yeni eğitim politikalarına açılımın neticesi olarak da görülebilir. Elbette burada temel meselelerden biri, büyüme sürecinde üretilen refahın, toplumsal değişimin meydana getirdiği yeni şehirlilere, yeni sınıflara yeni girişimcilere kısaca yeni toplumsal güçlere özellikle giderek büyüyen orta sınıflara yayılmasıdır.

İkinci önemli etki alanı, demokratikleşme sürecinin bir sistem değişimi yapacak düzeyde ileri taşınmasıdır. Sis-

tem değişimi "parlamentarizm" adı altında Meclis'i etkisizleştiren militarist örgütlenmenin bütün kurumsal tortuları tasfiye edilmiştir ki bunda bu hastalıklı yapının içinde yerleşen FETÖ darbe girişiminin sebep olduğu değişim ihtiyacı üzerinde oluşan ittifakın rolünü görmek lazımdır.

AK Parti'nin sağ/sol ekseninde değil, organik bir bağı olmasa da siyasi gelenek olarak Menderes-Özal-Erdoğan çizgisi diye ifade edilen gelenek içinde demokrasi, sivil topluma dayalı kalkınma yaklaşımını yansıtan yenilikçilik ve yerlilik ekseninde değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır.

AK Parti'nin Türk siyasal hayatında ortaya koyduğu üçüncü bir değişim ise dış politikada Türkiye'nin bağımsızlıkçı bir siyaseti uygulayacak hale gelmesidir. Bunda savunma sanayinin, teknik alt yapının rolü elbette önemlidir fakat esas olan bağımsızlıkçı siyasetin bir bölgesel güç olma iradesini ortaya koymuş olmasıdır.

AK Parti'nin üst üste 19 yıldır katıldığı bütün seçimleri kazanması daha birçok sebeple birlikte partinin iktidarları süresince karşılaştığı sorunları toplumsal beklentilere uygun olarak çözmesiyle açıklanabilir. Bu durum aradan 19 yıl geçmesine rağmen partinin en önemli güç kaynağıdır.

Netice itibarıyla kısaca ifade etmek gerekirse; AK Parti, demokrat, kalkınmacı/modernleşmeci, yenilikçi, muhafazakar, yerli kültüre, sivil topluma ve orta sınıflara dayalı bir partidir. **■**